

Mikael Hidén

PERUSTUSLAKIVALIOKUNTA 22.1.2019 KELLO 10.00
HE 139/18 vp laeiksi Jehovan todistajien vapauttamisesta
asevelvollisuuden suorittamisesta eräissä tapauksissa annetun
lain kumoamisesta ja asevelvollisuuslain 3 §:n muuttamisesta

Esityksessä ehdotetaan vuonna 1985 säädetyin lain (645/1985) kumoamista. Kumottavan lain keskeisenä sisältönä on erääseen rekisteröityyn uskonnolliseen yhdyskuntaan kuuluvien asevelvollisten asettaminen asevelvollisuuden suorittamisesta vapautumismahdollisuuden suhteen muista asevelvollisista merkittävästi poikkeavaan asemaan. Laki on aikanaan käsitelty perustuslakivaliokunnassa (pevl 9/85 vp) ja säädetty poikkeuslakina. Vuoden 1985 lain tarkoituksen ja taustan kuvaamiseksi lainaan tähän kommentin, jonka vuonna 2007 esitin puolustusministeriössä järjestetyssä kuulemisessa (23.5.20007; Jehovan todistajien vapauttamisesta asevelvollisuuden suorittamisesta annetun lain tarpeellisuutta ja suhdetta perustuslain säännöksiin selvittävä toimikunta):

”Vuoden 1985 lain tarkoituksena ei ollut yleisesti järjestää totaalkieltäytyjien asemaa eikä myöskään ottaa kantaa Jehovan todistajien ja muiden uskonnollisten yhdyskuntien oppien eroihin. Ei ehkä ole liikaa yksinkertaistusta tai käytännöllisen puolen korostusta kuvata vuoden lain syntytaustaa lyhyesti seuraavasti. Kun Jehovan todistajiin kuuluvat nuoret miehet uskontokuntansa opin mukaisesti järjestelmällisesti kieltäytyivät kaikesta asevelvollisuuden suorittamisesta tai sen sijaan tulevasta palveluksesta, merkitsi tämä sitä, että vankiloissa oli jatkuvasti melko huomattava ryhmä muuten lainkuuliaisia kansalaisia. Tilanne ei ollut tyydyttävä ja sen korjaamisessa – jossa oli rooli presidentti Kekkosella ja vankeinhoitolaitoksen ylijohtaja K.J.Långilla – päädyttiin vuoden 1985 lakiin johtaneeseen malliin. Keskeisiä syitä tämän ratkaisun valitsemiseen olivat ilmeisesti yhtäältä suuri vaikeus kirjoittaa yleisiä ja toimivia kriteerejä hyväksyttäväksi katsottavalle totaalkieltäytymiselle ja toisaalta se, että Jehovan todistajien yhteisöllisen kurin tiukkuus teki mahdolliseksi jättää vapautuminen riippuvaiseksi jäsenyydestä.

Edellä viitatuut piirteet eivät tietysti vaikuta lain velvoittavuuteen. Minusta voidaan

kuitenkin todeta, että vuoden 1985 laki ei ollut mikään lainsäätäjän periaatesyistä omaksuma linjaratkaisu, vaan käytännön ongelmatilanteen hoitamiseen omaksuttu, periaatesisällöltään väkinäinen ratkaisu.”

Nyt käsiteltävän esityksen tavoitteet kuvataan esityksen alussa (s.1) seuraavasti:

”Esityksen tavoitteena on varmistaa, että kaikkia uskonnollisia ja muita vakaumuksia kohdellaan Suomen asevelvollisuusjärjestelmässä perustuslain 6 §:ssä edellytetyllä tavalla yhdenvertaisesti ja syrjimättömästi. Esityksen tavoitteena on samalla varmistaa Suomen asevelvollisuusjärjestelmän toimivuus ja Puolustusvoimien kyky tuottaa Suomen puolustusjärjestelmän edellyttämät joukot.”

Joitakin esityksen käsittelyssä ”selviä” asioita voidaan tässä vielä lyhyesti kirjata. Minusta on selvää, että vuoden 1985 vapautuslaki oli ristiriidassa silloisen perustuslain, Hallitusmuodon, säännösten kanssa ja oli säädettävissä vain poikkeuksena perustuslaista. Selvää on, että vapautuslain sisältö on ristiriidassa nykyisen perustuslain ja erityisesti sen yhdenvertaisuussäännösten kanssa. Selvää on, että poikkeuksena perustuslaista perustuslainsäätämisyjärjestyksessä säädetty laki on tavallinen laki siinä mielessä, että sitä muuttava tai sen kumoava laki on lähtökohtaisesti säädettävä tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä. Toisin sanoen poikkeuslakiominaisuus sinänsä (ja käytetty säätämisyjärjestys) ei vaikuta muuttavan tai kumoavan lain säätämisyjärjestykseen. Toinen asia on, että muuttavan tai kumoavan lain säätämisessä joudutaan – kuten lakien säätämisessä yleensäkin - arvioimaan, onko säädettävän lain sisällössä jotakin, joka ehkä merkitsee esim. kajoamista perustuslain turvaamiin etuihin.

- - - - -

Hallituksen esitys on valiokunnassa lausunnolla. Kysymys on siten ensi sijassa lakiehdotuksen perustuslainmukaisuudesta. Se seikka, että kumottava laki on poikkeuslaki, ei, kuten edellä on todettu, edellytä eikä oikeuta poikkeamista tavallisesta lainsäätämisyjärjestyksestä. Kun kumoaminen toisaalta merkitsee tuntuvaa vaikuttamista joidenkin yksilöiden perusoikeuksien toteutumista koskeviin säännöksiin, on kumoamislain konkreettisia vaikutuksia arvioitava erikseen. Tässä kohden minusta vaikuttaa siltä, että kumoamislain 2 §:ssä ehdotetut vapautusta jo hakeneita ja lykkäystä jo hakeneita koskevat siirtymäsäännökset riittävästi huolehtivat siitä, että kumoamislaille ei liiallisesti puututa henkilöille vapautuslain nojalla jo syntyneeseen oikeusasemaan.

Siirtymäsäännösten soveltamispiiriin suoraan tulevien Jehovan todistajien aseman tarkastelun lisäksi voitaisiin ehkä kysyä, mikä merkitys asiassa on sillä, että Jehovan

todistajiin kuuluvat joutuvat kumoamislain voimaan tultua asevelvollisuuslain ja siviilipalveluslain soveltamispiiriin ja että esim. Jehovan todistaja, joka omantunnon syistä ei katso voivansa osallistua myöskään siviilipalveluun, nyt joutuisi tästä palvelusta kieltäytymistä koskevien sanktioiden piiriin. Vapautuslakiin perustuva henkilön asema – sanktioton vapaus velvoitteesta – siis heikkenee. Tämän kysymyksen tarkastelussa voidaan antaa jotain merkitystä sille, että Jehovan todistajien kansainvälisen uskonnollisen yhteisön oppi on tiettävästi (internetistä poimittavissa olevat tiedot mm. Vartiotorni -lehden kirjoituksesta 1.5.1996) muuttunut vapautuslain säätämisen jälkeen niin, että yhdyskunnan jäsenten osallistumista siviilipalveluksen tyyppiseen palvelukseen ei enää pidetä yhdyskunnan oppien vastaisena – ja siis asiana joka voi johtaa niin kovaan seuraamukseen kuin yhdyskunnasta ulossulkemiseen – vaan jäsenen omantunnon varaan jäävänä asiana. Tässä merkittävämpää on mielestäni kuitenkin se, että kyse ei tässä ole henkilön joutumisesta johonkin vain tiettyä ryhmää (Jehovan todistajia) erityisesti koskevaan heikompaan asemaan, vaan itse asiassa ”yleiseen” asemaan, jossa ovat kaikki asevelvollisuuslain ja siviilipalveluslain soveltamispiirissä olevat, ja tähän liittyen se, että erityisesti siviilipalvelukseen osallistumiseen liittyvien velvoitteiden ja sanktioiden perustuslainmukaisuus on aikanaan hyväksytty perustuslakivaliokunnassa (prvl 18/07 vp).

Perustuslainmukaisuuden valvontaan kuuluu sen lisäksi, ettei säädetä mitään suoraan perustuslainvastaista, ainakin jollain tavoin myös se, että käytettävissä olevista vaihtoehtoista pyritään toteuttamaan se, joka parhaimmin vastaa perustuslain sisältöä. Kai tällaisen ajatteluun liittyen näyttää tämän asian yhteydessä olleen esillä ajatus, jonka mukaan kaikkien (uskonnollisten) vakaumusten yhdenvertaisuus voitaisiin parhaiten toteuttaa niin, että vapautuslaissa toteutettu mahdollisuus vapautua siinä tarkoitetusta palvelusta ulotettaisiin kaikkiin vakaumuksiin.

Tämän kaltainen päättely voisi olla paikallaan, jos tässä yhteydessä relevantteja säännöstöjä perustuslaissa olisivat yhdenvertaisuutta koskevien normien lisäksi vain uskonnon/vakaumuksen vapautta koskevat normit. Perustuslain taseiseen normistoon on kuitenkin vuoden 1919 hallitusmuodosta alkaen sisältynyt jokaisen kansalaisen velvollisuus osallistua isänmaan puolustukseen ja tämän velvoitteen pohjalla ja sen toteuttamiseksi on vakiintunut sotilaalliseen maanpuolustukseen osallistumista ja siviilipalvelusta koskeva normisto. Tämä perustuslakiin nojaava järjestelmä sisältää – ja voi perustuslain kannalta täysin hyväksyttävästi sisältää – kansalaisille asetettuja konkreettisia velvoitteita, joiden tavoitteena on maan puolustuskyvyn turvaaminen. Näiden velvollisuuksien asettamisessa

on mahdollisuuksien mukaan otettava huomioon myös perustuslain uskonnonvapaudelle (omantunnon/vakaumuksen vapaudelle) antama turva. Minusta näin on perustuslakivaliokunnan myötävaikutuksella säädettyssä asevelvollisuus- ja siviilipalvelulainsäädännössä tapahtunut. Minusta tämä lainsäädäntö on ainakin yleisesti ottaen myös sopusoinnussa Suomea velvoittavien kansainvälisten ihmisoikeussäännösten kanssa (siviilipalvelun kestoja ja totaalikieltäytymiseen liittyviä rangaistusasteikkoja koskevasta säätelystä voidaan esittää valideja kysymyksiä, mutta ne eivät ole esillä tässä asiassa). Edellä todetun huomioon ottaen ei tässä asiassa minusta ole mitään valtiosäännön kannalta merkittävää tarvetta pohtia em. vapautuslaissa tarkoitetun vapautusmahdollisuuden laajentamista, vaan sekä yhdenvertaisuussäännösten että isänmaan puolustukseen osallistumisvelvollisuutta koskevan säännösten kannalta perustelluin menettely tässä yhteydessä on em. vapautuslain kumoaminen.